

*Opgedragen aan de drie Grote Liefdes
van mijn leven:
Jacques, Nico en Jan.*

met dank aan:

Catherine De Zegher, Sebastiaan Vanneste, Frans Debruyne, Ria Floren, Daniël De Maere, Lydie Van den Abbeele, Rudolf Zehmisch, Johan Delbecke, Christina Van de Craen, Frank Van de Craen, Rita Duchêne, Lieve Duchêne, Arthur Stockwin, George Luchies, Patrick De Pauw, Orpha en Maria Seghers, Chris Verbruggen, Dominiek Dendooven, Annick Vandenbilcke, Rob Troubleyn, de Madammen van Radio 2 in het algemeen en Catherine van Dooren in het bijzonder.

Grote liefdes in de Grote Oorlog

Frieda Joris

DAVIDSFONDS
UITGEVERIJ

Joris, Frieda
Grote liefdes in de Grote Oorlog

© 2014, Frieda Joris en Davidsfonds Uitgeverij nv
Blijde Inkomststraat 79, 3000 Leuven
www.davidsfonds.be
www.twitter.com/davidsfonds
www.facebook.com/davidsfondsuitgeverij
Omslagontwerp: Davidsfonds Uitgeverij
Omslagfoto: ?????
Vormgeving binnenwerk: Daniël Peetermans
Foto's binnenwerk: Jan Crab (p. ?????) en ????? (Frieda????)

D/2014/0240/24
ISBN 978-90-5908-548-0
NUR 689

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd,
opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand
en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze,
hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen
of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke
toestemming van de uitgever.

INHOUD

Voorwoord	5
Emiel De Zegher en Wini Crawford	
Zij redt zijn leven. Hij verliest zijn hart	10
Robert Wilkinson en Gabrielle Tally	
Het familiegeheim dat bijna honderd jaar standhield	15
Prosper De Maere en Louise Neveu	
Zo vlogen ze voort over akker en veld. Met 't hart toegeknepen, de boezem omkneld	25
Karel en Emiel Lauwers en Daphne Hudson	
Twee Antwerpse broers verliefd op dezelfde lady	40
Kurt Zehmisch en Else Thorn	
Ze heeft zich verloofd met een ander. Ich bin ganz kaputt	55
Maria Eskens en Frank Van Bauwel	
De verpleegster die de soldatenharten sneller doet kloppen	70
Fons Duchêne en Jeanne Van Looy	
We kopen een Duitser om en smokkelen jongens over de dodendraad	75
Geoffrey Boothby en Edith Ainscow	
Wees alsjeblieft nog een week voorzichtig	95
Armand Luchies en Eugenie Grimal	
De zonnestraal in het sanatorium	120
Elsie Knocker en baron Harold de T'Serclaes de Rattendael	
Een aristocratisch huwelijk met kleren uit het puin van Pervijze	140
Pieter De Pauw en Palmyra Seghers	
Ik zou toch zo graag U gelukkig maken en ons Roberken opkweken ..	160
Louis Bergsma en Henrichette Elen	
Morgenvroeg word ik geëxecuteerd. Doe zoals ik en aanvaard dit feit kalm, moedig en berustend	182
Emiel Ferfaille en Rachel Ryckewaert	
Onthoofd met de Parijse guillotine terwijl Veurne beschoten wordt	205
Bronnen	220

VOORWOORD

‘Oorlog is mensenwerk’ is een gemeenplaats die dikwijls verkondigd wordt en het blijft natuurlijk een waarheid als een koe. Maar oorlogen zijn ook gebeurtenissen waarin ‘de mens’ als wezen helemaal scherp gesteld wordt. In conflictsituaties komt niet alleen het lelijkste van de mens naar boven maar vaak ook het mooiste. Nog meer dan in normale situaties raken we in oorlogsomstandigheden ontroerd door verhalen over offerbereidheid, solidariteit of... liefde. Dat laatste is het onderwerp van het boek dat voor u ligt.

Frieda Joris heeft het over liefde in tijden van oorlog. Liefde die in het ene geval tot een lang en gelukkig huwelijk leidt en in het andere geval tot een ongelukkig leven of zelfs de dood. Elk van deze verhalen bewijst dat mensen niet zonder liefde kunnen.

Luitenant Kurt Zehmisch maakt onder meer de Slag aan de Marne, de Eerste Slag bij Ieper, de Kerstbestanden, de Mijnsenslag bij Mesen en een gasaanval mee, maar slechts één keer in zijn uitgebreide en gedetailleerde dagboek schrijft hij ‘compleet gebroken’ te zijn: wanneer zijn geliefde Else zich met een ander verlooft. Dit boek bevat Britse, Duitse, Franse en Belgische verhalen, waarvan zelfs één historie met een Nieuw-Zeelandse connectie. Ze hebben allemaal slechts twee zaken met elkaar gemeen: ze handelen over België tijdens de Eerste Wereldoorlog en over de liefde.

In het In Flanders Fields Museum staan de persoonlijke ervaringen van gewone mensen in de Grote Oorlog centraal. Het doet ons veel plezier in dit boek mannen en vrouwen te ontmoeten die ook in het museum een thuis hebben gevonden. In de loop der jaren vertrouwden familieleden aan het museum de zorg toe voor de oorlogsdocumenten van Karel Lauwers, Kurt Zehmisch, Armand Luchies en Maria Eskens die allen in dit boek een belangrijke rol spelen. Als In Flanders Fields Museum is het onze taak om de herinnering aan deze gewone mensen en hun al dan niet gewone liefde in buitengewone omstandigheden levendig te houden. Wij zijn Frieda Joris dus dankbaar dat zij deze verhalen door middel van dit boek op een boeiende wijze met een breed publiek wil delen.

Annick Vandenbilcke en Dominiek Dendooven

In Flanders Fields Museum

Emiel De Zegher & Wini Crawford

Zij redt zijn leven. Hij verliest zijn hart

Hij is een doorzetter, Emiel De Zegher uit Poperinge. Een sterk karakter in een stevig lijf en dat is nodig om de loopgraven te overleven. De Eerste Wereldoorlog is nog maar drie maanden bezig als Mieltje in oktober 1914 aan de IJzer door een granaat in de lucht wordt geslingerd. Hij krijgt een forse lading schrapnel in zijn lichaam en op de koop toe een Duitse bajonetsteek in zijn dij. Na een helse overvaart komt de zieltogende soldaat in een Brits ziekenhuis toe, waar hij voor dood wordt achtergelaten in het lijkenhuisje. Een alerte verpleegster die merkt dat één vinger van de 'gestorven' frontsoldaat nog beweegt slaat alarm en redt zijn leven. Dertien operaties later wil Emiel maar één ding: nurse Wini Crawford terugvinden en ten huwelijk vragen.

Als kind is Mieltje De Zegher al een pienter ventje. De enige zoon van Leontine Logye en schrijnwerker Jules uit de Komstraat in Poperinge is de eerste van zijn lagere school De Kouter die naar het Sint-Stanislascollege mag. 'Wuk komme gie hier doen, je ku gèn Frans?' sneren zijn medeleerlingen. De moed zakt Mieltje in de schoenen want hoe goed de bedoelingen van zijn ouders ook zijn, de jongen kent inderdaad geen woord Frans. Een van de leraars begrijpt de situatie, neemt zoontje De Zegher in bescherming en zal ervoor zorgen dat hij de taal van Molière onder de knie krijgt.

‘Van nu af aan koop je elke dag een Franstalige krant, je leest één artikel en je komt me vertellen waarover het gaat’, gebiedt de meester. Elke avond als zijn jongere zussen Marie-Louise en Rachel naar bed zijn, leest Mieltje een artikel bij het wapperende licht van een carbuurlantaarn. De dag nadien brengt hij verslag uit bij zijn meester. De jongen zweet bloed en tranen maar worstelt zich met West-Vlaamse koppigheid door de vreemde teksten. Op het einde van het schooljaar wordt hij beloond. Emiel geeft zijn medeleerlingen het nakijken en wordt primus van de klas. Apetrots is Mieltje en hij heeft een zekere hardheid gekregen die hem later nog vaak van pas zal komen. Hoe hopeloos de situatie ook lijkt: niet zwichten, op de tanden bijten en volharden. Aan die ingesteldheid dankt de jongen tien jaar nadien zijn leven én zijn vrouw.

Waar de harde lessen van het college stoppen, neemt de militaire school in Menen het over. Emiel is 17 jaar als hij er zich aanmeldt. Zijn opleiding is nog niet voltooid als Duitsland bij het ochtendkrieken op 4 augustus 1914 België binnenvaalt in Gemmenich (Luik). De Eerste Wereldoorlog is een feit en de eersten die naar het front worden gestuurd zijn Emiel en 14.000 andere beroepsmilitairen. De jongeman uit Poperinge wordt in Doornik ingedeeld bij de 6de jagers te voet van de 5de divisie. Als sergent-fourrier moet hij zorgen voor de bevoorrading van zijn compagnie en bij de plaatselijke boeren aardappelen, prei en uien kopen. Emiel leert al snel hoe belangrijk die uien zijn, want soldaten zijn broodeters en die groente voorkomt problemen met de spijsvertering.

Terwijl de Belgische legertop nog ruzie maakt over de verdediging van Luik, naderen 34.000 Duitsers onder leiding van generaal Von Emmich de forten van de vurige stede met 125 stukken geschut. De aanval die er op 5 augustus 1914 begint is de eerste veldslag van de Grote Oorlog. Het moreel van de Belgische troepen is nog meer dan goed, getuige daarvan de eerste triomfantelijke brief die Emiel De Zegher naar zijn ouders schrijft:

Wij zijn tegen Namen en hooren heel goed de kanons van Luik schieten. De pruis is vandaag zoo plat geslagen als een vijg door 9de ligne en van de achternoen door 1ste jagers te peerd. De Franschen komen tegen de Duitschen op met 430.000 man en den Engelsman met 130.000. Hij zal zoo wat krijgen voor zijn geld peins ik.

Maar wat Emiel peinst, komt niet overeen met de werkelijkheid. Onze forten en ons slecht uitgeruste leger zijn niet bestand tegen de Duitse aanval op Luik. Von Emmich heeft immers doorslaggevende elementen bij: een Zeppelin en het legendarische kanon Dikke Bertha. Wat kunnen onze sabels, verouderde kanonnen en antieke geweren daartegen beginnen? Na elf dagen verbeterde strijd geeft het laatste Luikse fort zich over op 16 augustus. Emiel De Zegher is ondertussen onderweg naar Antwerpen waar de koninklijke familie zich geïnstalleerd heeft in het paleis op de Meir en waar ook de regering en de volksvertegenwoordigers zich bevinden.

De sergent-fourrier houdt zijn ‘beminde ouders en zuster’ aanvankelijk goed op de hoogte van zijn doen en laten voor volk en vaderland. Vanuit Breendonk schrijft Emiel op 12 augustus 1914:

*Wij hebben een paar slechte dagen gehad en ongelukkiglijk veel volk verloren. Dat kwam door de kasteelheer die een Duitisch was en die al daags derachter voor den kop geschoten werd. Naar het schijnt hebben eenigste Duitschers de kazerne van Doornik geplunderd. Het zou jammer zijn want mijn velo was er en mijn twee koffers ook.
14 oogst 1914. Ik ben nog altijd in goede gezondheid en hoop van u hetzelfde. Ik kan niet juist zeggen in welk dorp wij nu zijn maar ik weet toch dat het tussen Thienen en Leuven moet liggen. Wij doen niet anders of gaan van d'ene plaats naar d'andere. Ergisteren is het Duitisch peerdenvolk afgekomen maar in een twee drie waren allen uiteen geslagen en eenige mitrailleurs afgepakt. Gisteren hebben zij uiteen geslagen geweest bij Haalen tegen Diest.
27-8-14, Sauvegarde. Wij hebben gisteren moeten achteruit trekken. Er blijven nog 73 man van de 160. Dat gebeurde in Epeghem. Wij zijn vanden nacht hier toegekomen. Ik heb Adolf voor dood achtergelaten gisteren. Wij zijn nu voorgoed in de forten. Ik heb een bal gekregen op mijn tong en mijn duim juist binst ik mijn hand voor mijn mond deed om halt te roepen.*

A sepia-toned portrait of a woman with long, dark hair, wearing a dark dress with a decorative collar. She is looking slightly to the left. The photo is mounted on a light-colored card.

Виды

Terwijl Emiel bij de landbouwers in Ruisbroek groenten en vlees koopt om zijn rondtrekkende en gehavende compagnie op de been te houden, komt ook over het Kanaal de oorlogsmachine op gang. De Britse minister van Oorlog Lord Kitchener roept er zijn landgenoten op om zich als vrijwilliger te melden. Overal hangen affiches van de besnorde graaf met de priemende vinger 'Your country needs you! God save the King'. Ook de knappe zeventienjarige Winifred Gladys Crawford kan er niet naast kijken. Als oudste van de acht kinderen van rentmeester Albert Crawford en zijn echtgenote Harriet Taylor heeft ze een aangeboren verantwoordelijkheidsgevoel en ze voelt zich aangesproken. Het meisje uit Wantage in Oxfordshire meldt zich als vrijwilligster in het plaatselijke ziekenhuis van het Rode Kruis.

Wini is lief, zorgzaam en *very British* maar vergis je niet. Ze heeft een gezonde dosis lef, is niet bang om wat bloed te zien en schrikt niet terug voor een portie avontuur. Dat laatste heeft ze ongetwijfeld geërfd van haar vader want de flamboyante Albert Crawford met zijn fiere Schotse *roots* reist al jaren de wereld rond met de koerspaarden van Lord Derby. Hij doet tot op de dag van vandaag de verbeelding spreken van zijn vele Vlaamse nakomelingen. Een van hen heeft nog de akte van een stuk grond dat de rentmeester kocht in Rusland en een kleinzoon koestert nog altijd Alberts reiskoffer. Ook Crawford meldt zich bij het uitbreken van de oorlog als vrijwilliger. Hij sluit zich aan bij het *Veterinary Corps* van het Royal Berkshire Regiment.

Emiel De Zegher stapt ondertussen dapper verder, nog altijd in de overtuiging dat de overwinning binnen handbereik is. Twee dagen Duffel, dan van Buggenhout naar Antwerpen en van Antwerpen weer naar Duffel. 'En dat al binst den zelfsten nacht.'

1 oktober 1914. De Duitschers hebben al twee dagen de voorste forten van Antwerpen beginnen bombarderen. De forten antwoordden eerst niet daar de Duitse kanons te ver staan. Zij schieten zoo met kleine dingskens van 500 kilo en dat komt van 28 km ver. (...) De kanonballen van 42 cm diameter doen een kolom rook van ten minste 15 m omhoog stijgen. 't Fort van Walthem heeft veel geleden van den ballen. Binst zij gisteren zoo bezig waren Antwerpen te bombarderen hebben onze soldaten van Dendermonde hun in verbinding gezet met de franschen die in Ath en Doornyk zijn. Nu zal het goed vooruit gaan geloof ik. De Duitschen durven niet meer naderen. Dat belet toch niet dat zij nog altijd hunne

ballekens van 500 kilo uit Mechelen tot hier sturen. Gelukkiglijk dat men ze van ver hoort afkomen. 't Is juist gelijk een automobiel die afkomt. Ik heb al meer of honderd frank gespaard, 'k heb er bijna 200. 't Is al voor u, gij hebt het voorzeker meer noodig of ik. Zoodus den eersten die komt geef ik die kommissie. Dat zal voorzeker meer deugd doen dan een schop in uw gat. Allez tot later. Uw zoon Emile.

Zelzate, 9-10-14. Wij zijn donderdagmorgen om 2 uur 's nachts van Antwerpen vertrokken met geheel het Belgisch leger, alles aan de Engelschen overlatende. De bondgenooten om onze moed en hardnekkigheid te beloonen willen niet dat geheel het Belgisch leger zich opoffert noch dat het verplicht is de schande te hebben zich na 70 dagen tegenstand over te geven.

't is daarom dat wij ons naar Frankrijk begeven om ons daar in reserve achter de Fransschen te zetten. Voor ons is den oorlog zoo te zeggen gedaan. Maar nu hebben wij al onze moed noodig om die groote marschen te doen. De eerste bedroeg 65 km van Antwerpen tot Zelzaete. Vandaag na hier gerust te hebben trekken wij naar Costende. Allez, de groote complimenten.

De jagers te voet doen hun naam alle eer aan: ze gaan te voet naar de IJzer. Op 7 oktober beginnen ze aan hun lange mars, ze doorkruisen Zelzate, Assenede, Eeklo, Brugge en Torhout. De slopende tocht put de manschappen zo uit, dat ze al slapende verder stappen terwijl ze zich vasthouden aan de wagens en karren. Emiel steekt het brood op zijn bajonet, want anders zijn de ratten ermee weg. Met bloedende voeten vol opengelopen blaren strompelt de compagnie op 12 oktober Diksmuide binnen. Het is een opluchting, eindelijk zijn ze in de Westhoek, maar ze beseffen totaal niet in welke hel ze daar een paar dagen later belanden. Een hel die vier jaar zal duren.

Emiel De Zegher is erbij als op 18 oktober 1914 de Slag aan de IJzer begint. Ten zuiden van Nieuwpoort dringen de Duitsers door bij Mannekensvere en verjagen er de Belgen. 's Nachts nemen de Belgische troepen wraak en hero-veren enkele posities. Een succes dat van korte duur is, want enkele uren later worden ze weer verdreven.

Diksmuide komt onder vuur, Nieuwpoort staat in lichterlaaie, de Duitsers steken het kanaal Plassendale-Nieuwpoort over en op 20 oktober staat de vijand aan de IJzer. De situatie wordt helemaal kritiek als de Duitse troepen

dreigen door te stoten naar Duinkerke, waarna op 29 oktober koning Albert besluit de polder tussen de IJzer en de spoorweg Nieuwpoort-Diksmuide onder water te zetten. Het zeewater stroomt langs grachten en sloten over het vlakke land terwijl Pervijze, Ramskapelle, Nieuwpoort en Diksmuide onophoudelijk beschoten worden. Door de onder water gelopen polder zitten de troepen muurvast en blijft de oorlog vier jaar lang in de modder steken. Bij aanvallen om een doorbraak te forceren worden miljoenen soldaten gedood, gewond of vermist en hoewel men het exacte cijfer nooit zal kennen, vallen in West-Vlaanderen alleen al ongeveer 550.000 doden.

Op 26 oktober 1914 eindigt de oorlog abrupt voor Mielte De Zegher. Die maandag is hij samen met een andere soldaat op patrouille als ze beiden door een granaat in de lucht worden geslingerd. De Poperingenaar is net als zijn kompaan zwaar gewond, ze hebben een forse lading schrapnel in hun lijf. Zodra ze terug bij bewustzijn komen in de weide rechts van de kerk van Pervijze, proberen ze zichzelf in veiligheid te brengen. Ze kruipen op handen en voeten naar de dichtstbijzijnde schuur waar ze de vijand horen naderen. 'Doe alsof je dood bent', gebiedt Emiel maar hoewel ze muisstil blijven liggen, hebben de Duitsers zo hun twijfels. Om er zeker van te zijn dat de twee wel degelijk dood zijn, ploffen ze hun bajonet in de lichamen.

De vriend van Emiel krijgt een steek in de maag waaraan hij kort nadien bezwijkt. Emiel heeft meer geluk, hij wordt in zijn dij getroffen en bloedt als een rund. Hoe lang hij daar is blijven liggen weet hij niet maar als hij buiten Frans hoort spreken roept hij met zijn laatste kracht 'au secours'. Hij wordt opgepakt en belandt in de lorrie die alle dagen rondrijdt om lijken en gewonden op te halen. Daarna gaat voor Emiel het licht uit, hij verliest voor lange tijd het bewustzijn.

Omdat de Belgische hospitalen overvol liggen, wordt de zwaar gewonde soldaat op een vrachtwagen naar Calais gebracht en van daar wordt hij met andere slachtoffers per boot naar een Brits ziekenhuis overgevoerd. De zieltogende Emiel weet hier allemaal niets van want hij ligt in coma. Als hij eindelijk in het Red Cross Hospital in Wantage (Oxfordshire) aankomt, gaat men ervan uit dat de beroepsmilitair overleden is en hij wordt opgebaard in het dodenhuisje. Daar loopt de alerte Wini Crawford rond en het is dankzij haar oplettendheid dat Emiel zijn verhaal kan navertellen. De zeventienjarige verpleegster ziet 'iets' bewegen onder het zeil waarmee de lijken bedekt worden. 'Een muis' denkt ze onwillekeurig, maar voor alle zekerheid piept ze even onder het doek en ze ziet dat er nog leven is onder de windsels met geronnen bloed: de 'dode' beweegt één vinger. Wini slaat alarm en redt de soldaat uit Poperinge.

Emiel ondergaat het daaropvolgende jaar dertien operaties en als er één iemand is die hem in die moeilijke tijd overeind houdt is het...Wini. Wanneer

de soldaat uit Poperinge beseft dat hij zijn leven aan een Britse schone dankt, zijn er wel een paar weken verstreken. In de eerste brieven aan zijn ouders rept hij met geen woord over het meisje. Ze zijn, vermoedelijk door de pijn die hij verbijst, moeizaam geschreven en kort van stof.

*Zij hebben mij doen slapen voor die operatie maar ik heb twee dagen ziek geweest van de chloroform. Zij hadden er nogal veel in gedaan. Alles, tot later.
13-11-14. Ik hoop dat gij de kaart ontvangen hebt. Ik ga wat beter nu.
18-2-15 Mijn arm is bijna genezen en mijn rechterbeen ook. Maar mijn heup en mijn linkerbeen blijven achter. Ik ben over 5 dagen in mijn linkerbeen geopereerd geweest. Ze hebben nog twee stukjes ijzer van de grootte van een marbel uitgehaald.
3-4-1915 Ik kan reeds goed met een stok gaan en zal in 't kort nu van dit hospitaal vertrekken daar mijne wonden nu goed toe zijn. Ik ga dan in een hospitaal van Londen maar weet niet voor hoelang. Ik ontvang nog altijd nieuws van kameraden die aan 't vechten zijn en zoo passeert de tijd nogal rap.*

Emiel De Zegher herwint langzaam zijn krachten, terwijl hij zijn hart onherroepelijk verliest. De man uit Poperinge onderneemt pogingen om zijn reddende engel beter te leren kennen, maar *nurse* Wini stuurt hem wandelen. De dochter van de rentmeester is *engaged*, ze is verloofd met de knappe marineofficier Charles Langford die in de Dardanellen vecht om Istanboel te veroveren en de zeeroute naar Rusland veilig te stellen. Een ander zou de moed opgeven maar De Zegher niet. De aanhouder wint, hij weet het zeker. Zelfs als hij naar een ziekenhuis in Londen wordt overgebracht om opnieuw onder het mes te gaan, maakt hij stiekem plannen. Schrapnels of niet, hij wil er goed uitzien. Zijn knevel bijknippen en, zoals de mode toen voorschreef, een krul in de tippen draaien.

De reis is zeer lastig gegaan. Ik ben nog niet geopereerd, mijn been zwelt gedurig en is rood tot aan mijn hiel. Het pansement is wel 5 cm dik en gaat de lengte van gansch het been. Ik heb vandaag in de stralen geweest. Ik ben zeer goed verzorgd en een bed apart voor 's nachts. Er is bezoek op donderdag en zondag van 1 tot 3. Indien iemand komt, breng kam en spiegel mede.

13-1-16 Ik heb gisteren avond alle twee de pakjes goed ontvangen. Onnoodig te zeggen hoe content ik er over ben bijzonderlijk over de tabak en chocolade. Gij zouwt nooit kunnen geloven wat verschil er is tussen onze tabak en die engelsen.

Wini Crawford krijgt ondertussen verpletterend nieuws. De boot van Charles Langford is bij de slag om Gallipoli getorpedeerd en haar verloofde is, net als de rest van de bemanning, omgekomen. Het meisje is overmand door verdriet en Emiel heeft begrip, geduld en een brede schouder. De soldaat die opstond uit de dood is trouwens nog lang niet de oude. Hij zit wel niet meer roerloos in een rolstoel en strompelt al moedig rond. Eerst op twee krukken, dan slechts op één. Nog een geluk bij een ongeluk dat hij zo zwaar gewond is: Emiel zal niet terug naar het front worden gestuurd om daar misschien weer in flarden geschoten te worden. Of erger.

10-5-16 Maandag laatst hebben al de gekwetste soldaten wederom opgeroepen geweest om gekeurd te zijn. Er waren komiteeten in al de verschillende groote steden en ik moest naar Bristol, 20 uren van hier. Er zijn

er reedelijk veel van gepakt geweest maar als de dokter aan mij kwam was hij zoo verwonderd dat hij de andere dokters bij hem riep. Hij had nog maar weinig gevallen gezien waarin een man zoveel wonden had. Ik was direct van allen dienst afgekeurd al is het dat ik reedelijk goed kan gaan maar niet ver. Dan zegden zij mij dat allen voor hun land moeten werken. De eenen vechten en de andere munitie en obussen maken. Zij zouden een goed plaatsje voor mij zoeken. Een geluk dat ik goed Engelsch spreek.

Tot het eind van de oorlog krijgt Emiel werk in een Britse munitiefabriek maar hij blijft in contact met de mannen van zijn compagnie aan het IJzerfront. Ze schrijven mekaar brieven, vandaar dat Emiel later over de gruwelen in de loopgraven kan vertellen. Zijn kleinkinderen horen over het constante gevaar, het slechte eten, het gebrek aan slaap, het bloed en verderf. Over de stank van uitwerpselen, afval, rottend vlees. Toch heeft de *sergent-fourrier* dit zelf niet meegemaakt want als hij op 26 oktober 1914 afgevoerd wordt, moeten de loopgraven nog gebouwd worden. Mieltje beseft wel heel goed waaraan hij ontsnapt is.

Emiel verliest ondertussen zijn *nurse* geen moment uit het oog. Met de vastberadenheid die hem eigen is, blijft hij het meisje overtuigen van zijn warme gevoelens en hij bedelft haar onder kleine geschenkjes. Langzaam sloopst hij die vesting en een jaar na de dood van haar verloofde Charles, laat Wini de nieuwe liefde toe. Emiel laat er geen gras over groeien. Hij wil zo snel mogelijk trouwen.

13-8-18. Beminde ouders en zusters. Vraag aan de kommissarissen of te wel den een of anderen schepen of notaris dat hij een declaratie tekent dat er geen burgermeester is en dat hij toestaat dat ik Em. De Zegher zonder eenige wederstand kan trouwen met Winnifred Gladys Crawford.

Op 30 augustus 1918, meer dan twee maanden voor het einde van de oorlog, trouwen Winifred Crawford en Emiel Cornelius De Zegher in Wantage. Pas eind dat jaar verhuist het koppel naar Poperinge waar de zusters van Emiel alles doen om Wini te laten wennen aan haar nieuwe omgeving. Geen *sinecure* want het meisje uit Wantage heeft het moeilijk en haar heimwee neemt nog toe met de jaren, ondanks de grote liefde voor en van haar man. De zeer

lieve, melancholische vrouw blijft zich in Poperinge en later ook in Ieper altijd een buitenstaander voelen. Ze voelt zich vooral thuis in haar keuken waar ze de Engelse traditie eer aandoet: alle dagen *tea time* en zelfgebakken koekjes, en af en toe een *druppelke*.

De hard werkende Emiel maakt ondertussen carrière en wordt kantoorhouder van de bank Crédit Anversoïsois op de Grote Markt in Poperinge. In 1935 verhuist hij naar Ieper waar hij stadsontvanger wordt en later directeur van de Bank van Roeselare. In het herenhuis met grote vensters in de Surmont de Volsberghestraat worden zes kinderen geboren, drie jongens en drie meisjes. Heel opvallend: de dochters Marie-Louise, Norida en Gertrude worden alle drie net als Wini verpleegster. Julien De Zegher wordt voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg in Kortrijk, Albert studeert af als kinderarts en Piet De Zegher wordt priester in Blankenberge.

Met een kleine groep Britse expats houdt Wini zich bezig met de anglicaanse Saint George's kerk die in Ieper eind de jaren 1920 gebouwd wordt, maar vanaf het ogenblik dat haar zoon Piet tot priester wordt gewijd, bekeert Wini zich tot de katholieke kerk. Het hemd is nader dan de rok.

Ieper herstelt zijn schade en herrijst, maar Wini en Emiel blijven de oorlog meedragen. De vroegere beroepsmilitair wordt tot het eind van zijn dagen geconfronteerd met de verwondingen die hij opliep aan het front. De pijn zeurt onophoudelijk en de vroegere frontsoldaat moet nog verschillende keren geopereerd worden om stukjes ontstoken schrapnel weg te laten halen. Emiel krijgt gangreen en zijn been wordt geamputeerd, waardoor hij op latere leeftijd in een rolstoel belandt. Als groot-oorlogsinvalides sticht hij in 1922 de invalidenbond in Poperinge en bij de inwijding van het oorlogsmonument in 1926 neemt hij de honneurs waar. 'Ge ziet dat gij de oorlog niet hebt meege maakt', krijgen de kleinkinderen geregeld te horen van hun bompa die ze als een heel verstandige en strenge man zien die zielsveel van *granny* houdt.

De vroegtijdige dood van zoon Albert komt Wini echter niet meer te boven. De graag geziene pediater is 48 jaar als hij aan kanker bezwijkt. Zijn moeder verliest alle levenslust maar verzwijgt het drama voor haar man. Emiel heeft dementie en sterft twee maanden later in Kortrijk op 7 juni 1975, zich niet bewust van de dood van hun lievelingskind.

Wini Crawford overleeft haar frontsoldaat drie jaar en spreekt op het eind van haar leven alleen nog Engels. *Granny* overlijdt op 6 september 1978 in Ieper. De medailles en de bebloede legerjas van Emiel De Zegher worden bewaard in de IJzertoren waar op de 14de verdieping ook zijn foto hangt als jonge soldaat.

